TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Sınıf-10

KONU GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU

KARAGÖZ

Karagöz, bir **gölge oyunudur**. Bu oyun, deriden kesilen ve tasvir olarak adlandırılan bazı şekillerin (insan, hayvan, eşya vb.) arkadan bir ışık verilerek beyaz bir perde üzerine yansıtılması temeline dayanır. **Hayalî, hayalbaz** ya da **Karagözcü** adı verilen kişiler tarafından **Küşteri Meydanı** diye anılan bir perdede oynatılan bu oyunlar, Türk halk geleneğinin önemli ürünlerindendir. Perdenin Küşteri Meydanı olarak adlandırılmasının nedeni, Karagöz oyununun kurucusu ve Karagözcülerin "pîr"inin Şeyh Küşteri olmasıdır. Karagöz oyununun yazılı bir metni yoktur. Yani oyun, **doğaçlama** oynanır. Bu oyunlar, Ramazan ayında kahvehanelerde; evlenme, sünnet, doğum gibi törenler dolayısıyla ev, saray ve konaklarda düzenlenen şenliklerde oynatılmıştır.

Oyunların temelde iki kahramanı vardır. Bunlardan birisi; okumamış, halk diliyle konuşan, öğrenim görmüş kişilerin söylediği sözleri anlamayan, duyduklarına ters anlamlar yükleyen **Karagöz** tipidir. Diğeri ise öğrenim görmüş, medrese diliyle konuşan, bilimden az çok anlayan, görgü kurallarına uyan **Hacivat**'tır.

ORTA OYUNU

Orta oyunu, sahne olarak kabul edilen ve etrafı seyircilerle çevrilmiş açık bir alanda oynanır. Orta oyununda, oyuncuların **palanga** diye adlandırdıkları oyun alanı, herhangi bir yerde kolaylıkla hazırlanabilir. Bu nedenle oyuncuların belli bir yerde, her zaman, hazır, sabit bir alanları yoktur. Seyircilerle oyun yeri, ip gerilmiş kazıklarla ayrılır. Oyunda dekor denilebilecek başlıca iki nesne vardır: Birincisi ev olarak kullanılan **yeni dünya** adı verilen paravan, ikincisi iş yeri olarak kullanılan ve **dükkân** adı verilen iskemledir. Oyunların birçoğunda, evin de dükkânın da oyunun akışında önemli işlevleri vardır.

Orta oyunu, çalgılı (zurna, çifte-nara vb.) ve kadrosu geniş bir oyundur. Çalgı, sadece sahneye giren oyuncuları haber verme sırasında kullanılır. Çalgıcılar seyircilerin tam önünde yer alır.

Orta oyunundaki kişiler, Karagöz oyununda olduğu gibi tip özelliği gösterir. Bu tiplerin başında, öğrenim görmüş kişilerin söylediği sözleri yanlış anlayan, okumamış kesimi temsil eden **Kavuklu**; eğitim görmüş, görgü kurallarına uyan, aydın kesimi temsil eden **Pişekâr** gelir.

MEDDAHLIK

Geleneksel Türk tiyatrosunda taklitler yapıp hoş hikâyeler anlatarak halkı eğlendiren sanatçılara meddah, anlatılanlara ise meddah hikâyesi denir. Meddah, yöntemleri bakımından Karagöz ve orta oyununa çok yakınsa da bunların yalnızca bir güldürmece tiyatrosu olmasına karşın meddah; hikâye dağarcığının çeşitliliği, güldürmecenin yanı sıra farklı mizaçları yansıtması bakımından onlardan ayrılır.

Meddah, tiyatronun bütün kişilerini varlığında birleştiren bir aktördür. Yüksekçe bir yerde oturarak bir hikâyeyi başından sonuna kadar hikâyede geçen kişileri şivelerine göre konuşturarak anlatır. Meddahın iki aracı vardır. Bunlardan biri omzuna attığı ya da boynuna doladığı **mendili** diğeri ise **sopasıdır.** Meddahın sopası, döşemeye vurup oyunun başladığını haber vermek, kapı çalındığını bildirmek gibi çeşitli sesler çıkarmak için kullanılan bir araç olduğu gibi onun sazı, süpürgesi, tüfeği yerine de geçer. Mendille de çeşitli başörtülerini, başlıkları taklit eder.

KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

Köy seyirlik oyunları, tiyatromuzun kimlik kazanmasında önemli geleneksel kaynaklardan biridir. Yüzyıllardan bu yana Anadolu köylüsünün "oyun çıkartma", "oyun yapma" geleneğinden yola çıkarak sergilediği bu oyunlar, tıpkı dünyadaki benzerleri gibi ritüel (ayin/dinî tören) kökenlidir. Ölüp-dirilme, ak-kara, eski-yeni çatışması üzerine kurulu olan köy seyirlik oyunları; düğünlerde, bayramlarda, hasat mevsiminde, ekinlerin ekildiği zamanlarda ya da mevsim dönümlerinde olduğu gibi köy halkı için önem taşıyan belirli zamanlarda oynanan törensel ve büyüsel oyunlardır, yani görevseldir.

SORULAR

SORU 1:

(I) Karagöz, karanlık bir yerde gerisinden aydınlatılmış beyaz bir perdede tasvirlerle oynatılan bir oyundur. (II) Değişik şive ve ses taklitlerinin yer aldığı oyunda Karagöz ve Hacivat başlıca tiplerdir. (III) Tuzsuz Deli Bekir, Kayserili, Acem, Yahudi, Karagöz'ün karısı, Cüce gibi tipler de bu oyunda yerini alır. (IV) Karagöz oyunu giriş, muhavere, fasıl ve bitiş olmak üzere dört bölümden oluşur. (V) Oyuna adını veren asıl konunun ele alındığı bölüm muhaveredir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışlığı yapılmıştır?

A) I B) II C) III
D) IV E) V

Cevap: E

SORU 2:

Aşağıdakilerden hangisinde yanlış bir bilgi verilmiştir?

A) Tiryaki, konuşmaların en önemli yerinde uyuklamaya başlayan tiptir.

B) Orta oyunundaki kişiler, Karagöz oyununda olduğu gibi karakter özelliği gösterir.

C) Meddahın mendil ve sopa olmak üzere iki aracı vardır.

D) Karagöz, deriden kesilen ve tasvir olarak adlandırılan bazı şekillerin, arkadan bir ışık verilerek beyaz bir perde üzerine yansıtılması temeline dayanır.

E) Orta oyunu, çalgılı (zurna, çifte-nara vb.) ve kadrosu geniş bir oyundur.

Cevap: B